נועם אלימלך — ואתחנן

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר כו' אתה החלות להראות כו'. היות שנאמר במקום אחר "ימינך ה' נאדרי" כתב רש"י ז"ל שבאותו הימין עצמו שנאדר בכח באותו ימין מרעיץ אויב, וגם כאן הפירוש כך, "את גדלך" הוא החסד, "ואת ידך החזקה" לומר שבמקום שנתעורר הגדולה הוא החסד, שם באותו המקום שורה היד החזקה. והטעם לזה כי לכאורה אינו מובן, לפי שהימין הוא הנקרא חסד בכל מקום ושמאל הוא הגבורה, אך שהאמת הוא כך, כשהשי"ת עושה דין בהרשעים הם האומות, אז הדין נקרא למעלה בשמים "חסד", כי הוא חסד לישראל לנקום נקמתם באויביהם אעפ"י שאליהם הוא גבורות, וזהו שאמר כאן "את גדלך כו' ואת כו'" פירוש הם נכללים באחת בימין, שלפי שהוא חסד בשמים אך למטה בארץ הוא גבורה למי שעושים בו דין, וזהו התירוץ "אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך" הם הרחמים למעלה בשמים, "וכגבורתיך" למטה בארץ כנ"ל, אשר אתה עושה אותם בכח אחד בימינך הכל. וק"ל.

השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. כי האדם צריך לילך תמיד בדביקות לחשוב ברוממות אל ית', לבחון בנפשו ובנפלאותיו אשר רואה תמיד ניסים ונפלאות ונוראים בברואיו, וההתחלה לבוא להמדריגה הזאת, צריך מתחילה לחשוב בחלק הניתן לו ממעל והוא הנפש שלו מה היא ואיך היא פועלת ניסים ונפלאות, כמ"ש בגמרא בחמשה דברים הנשמה שוה להבורא ב"ה וב"ש, אבל כשאין יודע את עצמו הוא מחוסר ידיעה ג"כ בבורא ב"ה, כיון שאפילו עצמו הוא אינו בוחן, וזהו "השמר לך ושמור נפשך", כי אם לא תעשה כך "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" הם רוממות הבורא ב"ה שאדם רואה תמיד בעיניו הפלאת הניסים והנפלאות, ע"כ צריך האדם להשגיח בעצמו תמיד. וק"ל.

בצר לך ומצאוך כו' באחרית הימים כו' ושבת כו' עד לא ירפך ולא יעזבך כו'. נראה ע"פ שאמרו חז"ל ""חלאים רעים ונאמנים" -- בשליחותם", שאעפ"י שניתן רשות למקטרג חלילה לאיזה צרה ח"ו, אעפ"כ אינו רשאי לעשות שום דבר עד שמשלחין אותו במכוון לעשות הדבר ההוא, וזה הוא מחסדי הבורא ב"ה שנקצב לאיזה אדם איזה צער חלילה לכמה ימים, אז אינו יכול הבע"ד למצוא עת ההוא כי אם בסוף הימים שנקצב לו, למען יוכל האדם לסבול כיון שלא יאריך זמן הצער, אבל אחר כ"ז צריך האדם הצדיק היודע מזה לתקן שלא ייולד שום צער וצרה לישראל כלל, והתקנה הוא להביא הדינים אל שורש העליון ולהמתיקם שם כמו שדברנו מזה במ"א, ואז אין שטן ואין פגע רע שולט כלל.

ונבוא בזה אל ביאור הכתובים. "בצר לך", פירוש כשיהיה לך הצר, הוא הבע"ד, יבוא לקטרג עליך חלילה להמציא לך איזה צרה ח"ו, ["ומצאוך"] אני אומר לך שהשי"ת עושה עמך חסד זה, שלא ימצאך הבע"ד ההוא כי אם "באחרית הימים", אבל כשתעשה אתה כך "ושבת" את הדינים אל שורשם ותמתיקם, אז תפעול שלא יהיה לך שום צרה כלל, והראיה לזה ש"לא ירפך" הוא מלשון רפואה, כי יש תיבות חסירות א', "ולא ישחיתך" פירוש שלא ישלוט בך שום השחתה, כי יומתק הכל ולא תצטרך לרפואה כלל ואז טוב לך. והבן.

היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, ואח"ז כתיב "אם יוספים אנחנו לשמוע כו' עוד ומתנו". הנה השני כתובים הם מכחישים וסותרים זה את זה לכאורה, שהם בעצמם אמרו "כי ידבר אלהים את האדם וחי", והדר אמר "אם יוספים כו' ומתנו".

ונקדים לפרש פסוק בתהילים "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון". דהנה כתבנו פעמים רבות דהצדיק נקרא "איש אלקים", כמ"ש "משה איש אלקים", מפני שהצדיק הוא בעל הדינים והם בידו לכל אשר יחפוץ יטנו להכניעם ולהמתיק אותם, והצדיק הוא הדיין, כי הדיינים נקראים אלקים, וכאשר ידין ויגזור למטה כן יקום, כי כשיש דין למטה אין דין למעלה, ולכן ע"י זה יכול לבטל כל הדינים מישראל וכל הגזירות, ולכן נקרא הצדיק איש אלקים פירוש בעל אלקים. וזהו דאמרינן בגמרא "הקב"ה גוזר והצדיק מבטל שנאמר (איוב כב, כח) ותגזור אומר ויקם", והנה לכאורה האיך מוכח מזה שהצדיק יבטל הדינים והגזירות שהקב"ה גוזר, והלא משמעות הפסוק הוא כשהצדיק גוזר הקב"ה מקיים, ועפ"י הדברים הנ"ל ניחא שפיר, כשהצדיק דן למטה וגוזר, אין דין למעלה וממילא הם בטלים.

אך זאת צריך להבין, מאין הוא להצדיק שיכול לרפאות לחולה ע"י תפילתו ולהמשיך לו חיות שיחי' האדם, והלא חיותו של הצדיק איננו לעולם, הלא הוא כמקריות והאיך דבר מקרה יכול ליתן חיות לאדם, השי"ת ב"ה וב"ש שהוא חי וקים לעד ולעולמי עולמים וחיותו הוא עצמיות יכול ליתן חיות לאדם המקרי, אבל לא כן האדם שאין חיותו עצמיות. אמנם אין זה כי אם מחמת שהצדיק מדבק עצמו בהש"י ב"ה, ונמצא חיותו דבוק בהחיים הנצחיים העצמיות, והוי ליה חיותו של הצדיק ג"כ עצמיות ונצחיות, כי עצם אל עצם יחד ידובקו, ולכן יש כח ביד הצדיק להמשיך חיות אל החולה. ואם תאמר א"כ יהא הצדיק חי וקים לעולם, זה בלתי אפשרי מחמת שהצדיק אינו תמיד בהדביקות, ולפעמים נפסק מהדביקות כי העולמות כך נבראים, מטי ולא מטי (בזהר ח"א טז, ב) (בזהר ח"א סה, א), דהיינו שהצדיק צריך להיות הולך תמיד ממדריגה למדריגה, וברצותו לעלות להמדריגה היותר גבוה ועליונה, צריך להוריד ולשוב קצת למטה ואח"כ עולה למדריגה היותר גבוה, ובהגיע עת וזמן הילוכו בדרך כל הארץ לעלמא דקשוט והוא נפסק מהדביקות, אזי ילך ויאסף אל עמיו. ואמנם זה היה חפצו ורצונו של המקום ב"ה שנהיה אנחנו כולנו דבקים בו, ולכן אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענו, כי אנכי הוא מצות עשה, ולא יהיה לך הוא מצות ל"ת באלקות, והם דברי דביקות, ולכן אמר לנו השי"ת ב"ה בעצמו למען נהיה דבקים בו בהחיים הנצחיים.

וזהו פירוש "אני אמרתי אלקים אתם", דהיינו שתהיו דבקים בה' ע"י מדריגת אלקים, היינו הל"ת לא יהיה לך כו', "ובני עליון" היינו מ"ע אנכי שהוא עליון על כל, ונמצא שאתם דבוקים בהחיים הנצחיים, "אכן כאדם תמותון" דהיינו בהפסק עצמכם מהדביקות.

וזהו פירוש ג"כ "ואתם הדבקים בה' חיים כלכם היום", הנה מלת "היום" מיותר. אמנם ע"פ הנ"ל יבואר, דהיינו שאתם דבוקים בה', "כולכם" כל אחד ואחד ע"י דביקות בהשי"ת בחיים הנצחים הוא חי, אך אין זה כי אם "היום", דהיינו בכל יום ויום צריך לחזור ולדבק בו ית' כנ"ל, כי א"א שיהיה בדביקות בתמידות.

וזהו שאמרו ישראל "היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם", דהיינו עם האדם כמדברים זה אל זה, שהשי"ת ב"ה מדבר וגוזר והצדיק גוזר ומבטל, אף אם נגזר ח"ו מיתה על האדם, הצדיק יכול להמשיך לו חיות, וא"ת כנ"ל האיך האדם אשר חיותו בלתי עצמיות יכול ליתן חיות? לזה אמר "וחי", היינו ע"י הדביקות שיש לו בהשי"ת בחיים הנצחים ונמצא חיותו ג"כ עצמיות, ואמרו "אם יוספים אנחנו" דהיינו מה ששמענו מפי הגבורה אנכי ולא יהיה לך, שהם מ"ע ול"ת באלקות, והוא הדביקות, יכולים היינו שפיר לשמוע ולחיות, אך אם יוספים אנחנו לשמוע שאר מצוות מפי השי"ת ב"ה בעצמו, זה א"א שידבר השי"ת עם האדם וחי כי אם לצורך איזה דבר, היינו שדבר ה' עם משה פנים בפנים כדי לדבר אל ישראל, ואלולי זאת "מי כל בשר כו'", לכן "קרב אתה ושמע".